

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sara Andersson

Trovärdighetsbedömningar av asylsökande med traumatiska minnen

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Anna Nilsson

Termin: HT2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syften och frågeställningar	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Metod och perspektiv	6
1.5 Material	7
1.6 Disposition	7
1.7 Definitioner	8
2 ASYLRÄTTENS GRUNDER	10
2.1 Asyl- och flyktingbegreppet	10
2.2 Rätten till asyl enligt Flyktingkonventionen	10
2.3 UNHCR	11
2.4 Europeisk asylrätt	11
2.5 Rättens till asyl enligt nationell lagstiftning	12
2.6 Riskbedömning av förföljelsegrunder	13
3 BEVISRÄTTSLIGA PRINCIPER	14
3.1 Hur skyddsskäl ska provas i svensk rätt	14

3.2	Allmänt om bevisning	14
3.3	Likhets-, objektivitets- och officialprincipen	15
3.4	Bevisbörda, beviskrav & utredningsansvar	16
3.5	Bevislätnadsregeln – benefit of the doubt	16
4	HUR TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGAR GÅR TILL	18
4.1	Allmänt om trovärdighetsbedömningen	18
4.2	Trovärdighetskriterier i UNHCR:s handbok	19
4.3	Trovärdighetskriterier i svensk rättspraxis	20
5	TRAUMATISKA HÄNDELSERS PÅVERKAN VID ÅTERBERÄTTELSE AV ETT MINNE	22
5.1	Allmänt om minnets funktion	22
5.2	Faktorer som kan påverka återberättningsförmågan	23
5.3	Minnesstörningar i form av minnesförlust	24
5.4	Försvarsmekanismer	25
6	ANALYS OCH SLUTSATS	26
6.1	Inledning	26
6.2	Komparativ analys mellan kriterierna och minnesforskningen	27
6.3	Analys av rättssäkerheten	29
6.4	Slutsats	31
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	36

Summary

The right to seek asylum is a fundamental right for all refugees worldwide. In order to receive status as a refugee, the person must feel a well founded fear of being persecuted upon returning to his country of nationality. When a person flees his country to seek asylum, the escape often results in that the person has few or no personal belongings or important documents which he can use to prove his status as a refugee or identity with. Because of the vulnerable situation that the refugee is in, there are some ways to make the evaluation of evidence more beneficial to the person seeking asylum. The evidence is often solely based on the applicant's statement, and therefore the statement often determines whether the application is granted or not. The statement then becomes the subject of a credibility assessment. The credibility assessment aims to determine whether the person is considered to be credible in their pleaded asylum grounds or not, and thus can be given the rule “benefit of the doubt” that allows the persons claims to be the basis of a granted asylum. If the person is deemed not to be credible, the rule does not apply.

Nearly all refugees have experienced some type of traumatic event before arriving in the country where they apply for asylum. Furthermore, memory research shows that traumatic events can affect both the ways in which a memory is encoded in the brain, how a person experiences the event and how reporting is done afterwards. Despite this all asylum seekers are assessed according to the same criteria in a credibility assessment.

Sammanfattning

Rätten att söka asyl är en grundläggande rättighet för alla flyktingar världen över. För att beviljas flyktingstatus krävs att personen ska känna en välgrundad och rimlig fruktan för förföljelse vid återsändande till hemlandet, vilket innebär att en bedömning av rekvisiten måste göras. När en person flyr sitt hemland för att söka asyl i ett annat land medför flykten ofta att personen har få eller inga personliga tillhörigheter eller viktiga dokument med sig som hen kan styrka sin flyktingstatus eller identitet med. På grund av den synnerligen utsatta situation en flykting befinner sig i finns det därför vissa lättnader vid bevisprövningen av asylansökan. Bevisunderlaget består ofta enbart av den sökandes utsaga, varpå utsagan ofta blir avgörande för om ansökan beviljas eller inte. Utsagan blir därför föremål för en trovärdighetsbedömning. Trovärdighetsbedömningen har som syfte att avgöra om personen anses vara trovärdig i sina åberopade skyddsskäl, och därmed kan erkännas en bevislättnadsregel som gör att personens påståenden kan ligga till grund för en beviljad asylansökan. Bedöms personen inte vara trovärdig blir inte heller bevislättnadsregeln tillämplig.

Nästan alla flyktingar har erfarenhet av någon typ av traumatisk händelse innan de ankommer till landet där de ansöker om asyl. Vidare visar minnesforskning att traumatiska händelser kan få effekt både på sätten ett minne inkodas i hjärnan, hur en person upplever händelsen och hur återberättelse sker. Trots det blir alla asylsökande bedömda enligt samma kriterier vid en trovärdighetsbedömning.

Förkortningar

EU	Europeiska Unionen
MIG	Migrationsöverdomstolens prejudikatsamling
MIV	Migrationsverket
MiÖD	Migrationsöverdomstolen
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
UtlL	Utlänningslagen (705:716)
UNHCR	United Nations High Commissioner of Refugees
UNHCRS:s handbok	Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under år 2017 togs 25 666 asylansökningar emot av Migrationsverket (MIV) i Sverige.¹ Många av dessa flyr för sitt liv från sitt hemland utan tillhörigheter för att söka skydd i ett annat land. Att bevisa sin flyktingstatus utan erforderligt bevismaterial är därför ett vanligt problem för många asylsökande. Det blir då en fråga om personen anses trovärdig nog att kunna ges en fördel av det uppkomna tvivelsmålet och inte behöver bevisa vart och ett av sina påståenden. Trovärdighetsbedömningen kan således bli avgörande för huruvida en person beviljas asyl eller inte. En sådan avgörande bedömning ställer höga krav på rättssäkerheten och tillämpningen i praktiken. Huruvida kravet uppnås i varje enskilt fall kan och bör diskuteras.

1.2 Syften och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utreda vilken roll trovärdighetsbedömningar av en asylsökandes utsaga har i asylärenden, och vilka faktorer som värderas i bedömningen. Vidare är syftet att undersöka om minnesfunktionen av traumatiska minnen kan skilja sig från andra minnen, och om det kan påverka en asylsökandes möjlighet att bli bedömd som trovärdig.

För att kunna analysera de eventuella konsekvenser som finns för asylsökande och uppnå framställningens syfte använder jag mig av följande frågeställning:

- När och varför bedöms trovärdigheten av en asylsökande i asylrättsliga mål?
- Vad baseras bedömningen på för kriterier?

¹ Statistik hämtad från Migrationsverkets hemsida (<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>).

- Ger bedömningen en rättssäker utredning av personer som bär på traumatiska minnen?

1.3 Avgränsningar

Syftet med uppsatsen är att problematisera trovärdighetsbedömningskriterierna jämfört med hur ett traumatiskt minne fungerar enligt forskning. Uppsatsen erbjuder därför inte en detaljerad redogörelse för olika flyktinggrunder eller specifika skyddsgrupper.

UNHCR har, förutom handboken som denna uppsats behandlar, gett andra riktlinjer för hur genuinitet av olika förföljelsegrunder ska bedömas.² Dessa baseras på hur genuiniteten av den specifika skyddsgrund som ska bedömas och är därför inte direkt tillämpliga för min uppsats. Vidare har jag valt att enbart behandla regleringen av asyl på grund av flyktingstatus.³

Syftet med min uppsats är inte att ge någon genomgående beskrivning av minnesforskning, utan att belysa att det finns forskning som tyder på att ett traumatiskt minne skiljer sig från ett icke-traumatiskt vilket kan påverka trovärdighetsbedömningen. De minnesstörningar jag har valt att skriva om är uppdelning av ett händelseförlopp, minnesförluster samt försvarsmekanismers påverkan. Dessa faktorer behandlas även i UNHCR:s rapport ”*Beyond Proof*” där de lyfts fram som aspekter som kan påverka en utsaga. Jag har valt att endast behandla likhets- objektivitets- och officialprincipen då dessa är relevanta för att svara på min frågeställning.

² Se t ex. “GUIDELINES ON INTERNATIONAL PROTECTION Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees”.

³ Jämför Utlänningslagen (705:716) 4 kap. 1 §.

1.4 Metod och perspektiv

För att besvara den första delen av min uppsats som består av frågorna när och varför trovärdigheten bedöms i svensk asylprövning kommer jag att använda mig av en rättsdogmatisk metod. Utgångspunkten för den rättsdogmatiska metoden är att söka svaret på juridiska frågor bland de allmänt accepterade rättskällorna, dvs. lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin. De flesta komplexa juridiska problem kräver en djupare analys och att juristen studerar flera olika rättskällor för att få fram ett korrekt svar.⁴ Enligt denna metod har jag därför utgått ifrån internationell och europeisk konventionstext, nationell lagstiftning, prejudicerande rättsfall från MiÖD och uttalanden från förarbeten. I brist på konventionstexter och nationell lagstiftning kommer jag att beskriva de trovärdighetskriterier som framgår enligt praxis och UNHCR:s Handbok, som erkänns som en viktig rättskälla både i förarbeten till nuvarande utlänningslagen samt av MiÖD i praxis.⁵

För att besvara min frågeställning består den sista delen av uppsatsen av en analys av rättssäkerheten i trovärdighetsbedömningar av asylsökande. Den består av en komparativ del mellan de trovärdighetskriterierna och den presenterade minnesforskningen, och en avslutande del som diskuterar rättssäkerhetsaspekten av bedömningarnas utformning. Rättssäkerhet kan delas upp i ett formellt och ett materiellt begrepp. Det formella innefattar kraven på förutsägbarhet och likhet i lagstiftningen och rättstillämpningen, och det materiella innefattar den faktiska möjligheten ett enskilt fall har att nå ett rättvist resultat.⁶

Genom att använda sig av andra vetenskaper kan man studera rätten ur ett annat perspektiv och verklighetskontext för att utvidga rättens rationalitet.⁷

⁴ Korling & Zamboni (red.) Lund 2013, s. 21f.

⁵ MIG 2006:1, Prop. 1996/97:25 s. 97.

⁶ Zila, Josef, Om rättssäkerhet, publicerad i SvJT 1990 s. 285.

⁷ Korling & Zamboni, 2013, s. 430.

För att undersöka den materiella rättssäkerheten av trovärdighetsbedömningar krävs det därför att man bejakar den asylsökandens faktiska möjlighet att bedömas som trovärdig. Minnesforskningen syftar i min framställning till att införa den verklighetskontext som består i att en stor del av flyktingar som söker asyl bär på traumatiska minnen, vilket kan påverka bedömningarnas rättssäkerhet.

1.5 Material

Ett problem som inte går att bortse ifrån vid användandet av andra vetenskaper är att källkritiken i uppsatsen kan bli lidande till följd av bristande kunskap hos författaren.⁸ För att minska problemet utgår minnesforskningen i uppsatsen av material utgivet från UNHCR, samt böckerna ”*Vittnespsykologi*” (2008) av Per. A. Granhag och ”*Traumatiska minnen*” (2002) av Sven Å. Christianson. Båda böckerna hänvisas till av Christian Diesen i ”*Prövning av migrationsärenden: Bevis 8*” (2012) som får anses vara ledande svensk doktrin.⁹ UNHCR har som FN:s flyktingorgan en bred kompetens och resurs, och minnesforskningen som framställts i ”*Beyond Proof*” får därför anses vara väl studerad och utvald. Vidare har jag valt rättsfall baserat på deras prejudicerande verkan för den allmänna trovärdighetsbedömningen.

1.6 Disposition

I uppsatsens andra kapitel beskriver jag hur den internationella och nationella flyktingrätten regleras för att besvara frågeställningen. Nästa kapitlet följs av en redogörelse för bevisrättsliga principer och hur prövningen av skyddsskäl ska gå till enligt praxis. Dessa kapitel svarar på frågan när och varför en

⁸ Korling & Zamboni, 2013 s. 433.

⁹ Se Diesen 2012, kap. 5 ”Bevisvärdering”

trovärdighetsbedömning utförs i asylprocessen. Kapitel fyra presenterar de kriterier som ska användas vid bedömningen enligt både UNHCR och MiÖD.

Andra delen av min uppsats fokuserar på frågeställningen om utredningen av traumatiserade asylsökande är rättssäker. Därför följer i kapitel fem en beskrivning av ett antal faktorer som kan påverka återberättelsen av ett traumatiskt minne negativt. Uppsatsen avslutas med en komparativ analys mellan trovärdighetskriterierna och den presenterade minnesforskningen samt en slutsats angående rättssäkerheten av utredningen av personer med traumatiska minnen.

1.7 Definitioner

En traumatisk händelse definieras i DSM-V som exponering för död eller hot om död, allvarlig skada eller sexuellt våld. Exponeringen kan ha bestått i att personen själv har upplevt eller bevittnat en händelse eller att personen fått kännedom att en närstående har varit med om en händelse. Om ett minne är traumatiskt eller inte är subjektivt och beror på personen som exponeras samt hur svår händelsen upplevs.¹⁰

Vad som menas med begreppet ”trovärdighet” är inte klarlagt. Medan det i UNHCR:s handbok endast talas om ”trovärdighet” (*credibility*) talas det i de svenska rättskällorna om både tillförlitlighet och trovärdighet som två skilda begrepp. Trovärdighet definieras enligt Diesen som ”den intuitiva tillit som bedömare tillmäter den berättelse personen tar del av”, vilket gör att den sker simultant och löper risk för att påverkas av subjektiva element.¹¹ I förarbetena till Skyddsgrundsdirektivet (2004/83/EG) diskuteras att ”den sökandes allmänna trovärdighet” måste vara fastställd för att bevislätnadsregeln ska vara tillämplig. SOU:n påpekar att trovärdighetsbedömningens fokus ska vara

¹⁰ American Psychiatric Association, DSM-V 2013, s. 271.

¹¹ Diesen 2012, s. 247f.

att utreda riskscenariot i hemlandet för den asylsökande, inte den sökandens allmänna trovärdighet. Även UNCHR ger stöd för att det är trovärdigheten i den asylsökandes åberopade asylskäl som ska bedömas, inte den asylsökande som person.¹² Begreppet trovärdighet i denna uppsats utgår ifrån nämnda betydelse.

¹² UNHCR, *Beyond Proof*, 2013, s. 27.

2 Asylrättens grunder

2.1 Asyl- och flyktingbegreppet

Någon allmänt vedertagen definition på begreppet asyl finns inte i internationella sammanhang. Gängse mening är alltså att asyl betyder en varaktig fristad mot olika förföljelsegrunder, exempelvis ras, nationalitet, religiös uppfattning, kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till viss samhällsgrupp i ett annat land.¹³ Det svenska begreppet asyl definieras i utlänningslagen och avser ett uppehållstillstånd som beviljas en utlänning därför att denne är flykting eller alternativt skyddsbehövande.¹⁴

2.2 Rätten till asyl enligt Flyktingkonventionen

Definitionen av begreppet flykting finns i 1951 års Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna tillsammans med 1967 års tilläggsprotokoll (nedan Flyktingkonventionen). För att kategoriseras som flykting krävs att en person antingen har anledning att känna välgrundad fruktan för förföljelse eller befinner sig utanför det land han är medborgare/har sin vanliga vistelseort samt inte kunna begagna sig av medborgarskapslandets skydd/icke önskar återvända till vistelseorten.¹⁵

Artikel 14 i Flyktingkonventionen stadgar en rättighet för envar att söka och åtnjuta asyl. Flyktingkonventionen utvecklar och stärker flyktingarnas

¹³ Wikrén & Sandesjö 2017, s 68.

¹⁴ Utlänningslagen (2005:716) 1 kap. 3 §.

¹⁵ 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, antagen den 28 juli 1951, ändrad genom 1967 års New York-protokoll (Flyktingkonventionen), art. 1(A)2.

rättigheter, bland annat via principen om *non-refoulement*.¹⁶ Principen innebär att en stat varken får stänga ute, avvisa eller utvisa en flykting vars liv eller frihet hotas.¹⁷

2.3 UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), grundades 1947 och har sedan dess varit FN:s flyktingkommissariat. Dess huvudsakliga ansvarsområde och syfte är att ge internationellt skydd och söka varaktiga lösningar för flyktingar.¹⁸ UNCHR publicerade i september 1996 ”Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning” (Nedan UNHCR:s handbok). UNHCR:s handbok är menat att användas som hjälpmedel vid tolkning av flyktingkonventionen. Dokumentet är inte bindande, men pekades tidigt ut i förarbeten som vägledande tolkningshjälpmedel av flyktingkonventionen¹⁹, och erkändes senare som en viktig rättskälla av MiÖD.²⁰

2.4 Europeisk asylrätt

Europeiska Unionen strävar mot en gemensam flyktingpolitik och en viktig del i den processen är att få till ett asylsystem baserat på harmoniserande direktiv.²¹ Det har resulterat i en rad olika bestämmelser med både direkt och indirekt relevans för asylprövningen. EU:s stadga om grundläggande rättigheter garanterar bland annat rätten till asyl samt rätten till ett effektivt rättsmedel och en rättvis rättegång, vilket ställer krav på hur asylprövningarna

¹⁶ EKMR, Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från den 4 november 1950 art 3, Flyktingkonventionen art. 32 samt art. 33.

¹⁷ Wikrén & Sandesjö 2017, s. 69.

¹⁸ <https://sverigeforunhcr.se/om-oss/unhcrs-historia/unhcr-bildas>, UNHCR:s handbok s. 9.

¹⁹ Prop. 1996/97:25 s. 97.

²⁰ MIG 2006:1, MIG 2011:29.

²¹ Diesen 2012, s. 25.

ska utföras i medlemsländerna.²² Av vidare betydelse är de två direktiven asylprocedurdirektivet (2013/32/EU) och skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU). Asylprocedurdirektivet ställer krav på att alla ansökningar prövas och beslut fattas individuellt, objektivt och opartiskt av medlemsstaterna.²³ Skyddsgrundsdirektivet fastställer krav på att den sökande ska göra en genuin ansträngning för att styrka sin ansökan samt att sökandens uppgifter ska framstå sammanhängande och rimliga för att bedömas som trovärdig.²⁴ Ingen av bestämmelserna innehåller reglering som beskriver tillvägagångssättet för hur trovärdighetsbedömningar ska gå till.²⁵ EU:s asylsystem grundas på en fullständig tillämpning av flyktingkonventionen.²⁶ Inom EU godtas UNCHR:s handbok som den centrala rättskällan vid värderingen av den asylsökandens uppgifter.²⁷

2.5 Rättens till asyl enligt nationell lagstiftning

Den svenska flyktingdefinitionen regleras i 4 kap. 1 § UtlL och motsvarar flyktingkonventionens. I förarbeten till nuvarande utlänningslag framhåller lagstiftaren att det är viktigt med en internationellt enhetlig tillämpning av flyktingkonventionen. Det betyder att den svenska tillämpningen av konventionen inte syftar till att vara mer eller mindre förmånligt jämfört med andra länders tillämpning. Sverige har en tolkning av asylpolitiken som helt överensstämmer med UNHCR:s.²⁸

²² EU:s Stadga, art. 14, art. 47

²³ Rådets direktiv 2013/32/EU art. 10.3 a

²⁴ Europaparlamentets & rådets direktiv 2011/95/EU art. 4.5.

²⁵ Stern Thorburn & Wikström, 2016, s. 131ff.

²⁶ Prop. 2013/14:248 s. 15.

²⁷ Diesen 2012, s. 247.

²⁸ Prop. 1996/97:25 s. 96.

2.6 Riskbedömning av förföljelsegrunder

En grundläggande förutsättning för att en person ska beviljas asyl är att personen känner en välgrundad och rimlig fruktan för förföljelse.²⁹ Den riskbedömning som åsyftas ska vara individuell, framåtsyftande och objektiv.³⁰ Tidigare händelser som påkallas av den asylsökande under asylprocessen är således inte avgörande för om det finns en framåtsyftande risk för välgrundad fruktan, men är en faktor som beaktas. Att förföljelse redan har ägt rum innebär således inte per automatik att rekvisitet är uppfyllt.³¹

”Välgrundad fruktan” är ett begrepp som består av dels ett objektivt rekvisit, välgrundad, och dels ett subjektivt rekvisit, fruktan, som båda måste anses vara uppfyllda för att flyktingstatus ska vara uppnådd. Det objektiva rekvisitet uppfylls genom att jämföra den asylsökandens utsaga med information från dennes hemland. Det subjektiva rekvisitet ska ses utifrån den asylsökandens perspektiv med hänsyn till personligheten, och motsvarar den reella fruktan för förföljelse som den enskilde upplever. Det mest betydelsefulla underlaget för om rekvisitet fruktan är uppfyllt är, på grund av dess subjektiva karaktär, den asylsökandens egna berättelse. Då det subjektiva rekvisitet fruktan är svårt att bevisa blir det ofta en fråga om att bedöma trovärdigheten i det som ligger till grund för bedömningen i de fall den fakta som framkommit inte förebringat tillräcklig klarhet i målet.³²

²⁹ Flyktingkonventionen art. 1(A)2.

³⁰ Skyddsgrundsdirektivet art. 4.3, UNHCR:s handbok p. 43.

³¹ SOU 2006:6 s. 90.

³² UNHCR:s handbok p. 37-42.

3 Bevisrättsliga principer

3.1 Hur skyddsskäl ska prövas i svensk rätt

I MIG 2007:12 slog MiÖD fast grunderna för hur flyktingskap ska prövas. Det första steget är för MIV/Migrationsdomstolarna att bedöma om sökanden gjort sin identitet och sitt uppgivna medborgarskap eller hemland sannolik. Därefter ska de åberopade skyddsskälen prövas i två delmoment. Det första momentet inbegriper fråga om den asylsökandes berättelse i sig är tillräcklig för att uppfylla kriterierna för skydd. Det andra momentet inbegriper frågan om sökanden har gjort sin asylberättelse sannolik antingen genom åberopad bevisning eller genom att personen bedöms vara trovärdig och därmed tillerkänns en bevislätnadsregel.³³

I det andra momentet understryks i praxis att det är viktigt att först pröva om sökanden kunnat göra sin berättelse sannolik genom den bevisning han eller hon åberopat, innan en trovärdighetsbedömning påbörjas och eventuell bevislätnadsregel används. Det primära sättet att göra sin asylberättelse sannolik är alltid med hjälp av bevisuppgifter, som exempelvis läkarintyg.³⁴ Trovärdighetsbedömningen används som ett sista steg i prövningen av skyddsskäl, och är enbart aktuell vid utredningsbrist som inte beror på den asylsökande.³⁵

3.2 Allmänt om bevisning

Trovärdighetsbedömningar ska värdera den fakta som utsagan tillför målet. För att förstå den komplexa bedömning som sker i en

³³ Om bevislätnadsregeln, se nedan avsnitt 3.6.

³⁴ MIG 2014:21.

³⁵ MIG 2007:12, MIG 2007:33.

trovärdighetsbedömning är det av vikt att även förstå följande grundläggande bevis- och förvaltningsrättsliga principer.

3.3 Likhets-, objektivitets- och officialprincipen

Bevisrätten i svensk rätt är utformad efter den fria bevisprövningens princip. Det innebär både att det inte finns någon legal begränsning avseende vilka bevismedel som får användas i domstol och att domaren har att fritt bedöma bevisvärdet av den presenterade bevisningen.³⁶

Att bevisföringen är fri innebär inte att bevisvärderingen överlämnas åt domstolens egna skönsmässiga bedömning eller att domare i målet är fria att värdera enligt sina subjektiva värderingar. Förvaltningsrättsliga mål regleras av ett visst antal principer som domstolen måste ta hänsyn till, som exempelvis likhets-, objektivitets- och officialprincipen.³⁷ Objektivitetsprincipen innebär att förvaltningsorganen inte får ta vägledning av andra intressen än de som är satta att tillgodose och inte heller göra bedömningar baserat på andra faktorer än vad är relevant enligt gällande rätt. Förvaltningsorgan ska även iaktta saklighet och opartiskhet. Likhetsprincipen innebär att förvaltningsrättsliga organ ska beakta allas likhet inför lagen, motverka obefogad särbehandling samt att det finns krav på konsekvens i myndigheternas beslutande verksamhet.³⁸ Officialprincipen aktualiserar vid myndighetsutövning och innebär att rätten ska se till att målet blir så utrett som erfordras.³⁹ Principen reglerar förvaltningsdomstolens verksamhet och styr domstolens processledande ansvar i det enskilda fallet.⁴⁰

³⁶ Ekelöf 2009, s. 26.

³⁷ Fitger, Peter m.fl, kommentaren till 35 kap. 1 § Rättegångsbalken, (2017-12-05, Zeteo), Regeringsformen (1974:152) 1 kap. 9 §.

³⁸ Strömberg & Lundell 2014, s. 71-73.

³⁹ Förvaltningsprocesslagen (1971:291) 8 §.

⁴⁰ Prop. 2012/13:45 113f.

3.4 Bevisbörda, beviskrav & utredningsansvar

Det är den asylsökande som har bevisbördan för att han eller hon är flykting.⁴¹ Beviskravet avser den styrka som krävs för att bevistemat ska anses fastställt och därmed kunna ligga till grund för den yrkade rättsföljden. Beviskravet är föränderligt över olika rättsområden, vid asylrättsliga mål anses huvudregeln vara att beviskravet ligger vid sannolikt.⁴²

Den som har bevisbördan har i normalfall både utredningsbördan och bevisföringsbördan, dvs. skyldigheten att föra fram både det processmaterial som ska utgöra bevisning för de omständigheter som kan bevilja den yrkade rättsföljden och det processmaterial som ska stödja sin ansökan.⁴³ Asylärenden skiljer sig dock från denna huvudregel och tillämpar istället en fördelning av utrednings- och bevisbördan mellan den utredande myndigheten och den enskilde på grund av den svårighet som den asylsökande har att presentera tillräckliga bevis.⁴⁴

3.5 Bevislätnadsregeln – benefit of the doubt

Bevisuppgifter är det primära sättet för en asylsökande att styrka sin asylberättelse. I många asylrättsliga mål uppstår det brister i bevishänseende då asylsökande har svårt att få fram erforderlig bevisning. Därför kan i vissa fall en bevislätnadsregel tillämpas för att underlätta för den sökande om personens berättelse framstår som trovärdig och rimlig i övrigt.⁴⁵

⁴¹ Skyddsgrundsdirektivet art. 4.1, UNHCR:s handbok p. 45.

⁴² Diesen 2012, s. 225.

⁴³ Diesen 2012, s. 203.

⁴⁴ Diesen 2012, s. 172.

⁴⁵ UNHCR:s handbok p. 203-204, Skyddsgrundsdirektivet art. 4.5.

En förutsättning för tillämpningen av regeln är att den sökande först har gjort ett ärligt försök att styrka sin utsaga.⁴⁶ Ett ärligt försök innebär att den sökande medverkar vid asylutredningen, visar tillgängliga dokument, och direkt vid sin ankomst ansöker om uppehållstillstånd.⁴⁷ Regeln ska vidare endast tillämpas när all annan tillgänglig bevisning har inhämtats och kontrollerats, samt den sökandes berättelse anses vara trovärdig, sammanhängande och rimlig i förhållande till allmänt kända fakta.⁴⁸ I och med kravet på att den sökandes berättelse ska framstå som trovärdig får en negativ trovärdighetsbedömning konsekvensen att bevislätnadsregeln inte tillämpas.⁴⁹

⁴⁶ MIG 2007:12, UN 421-01, UNHCR:s handbok p. 203-204.

⁴⁷ Wikrén & Sandesjö 2017, s. 200f.

⁴⁸ UNHCR:s handbok p. 204, Skyddsgrundsdirektivet art. 4.5.

⁴⁹ Wikrén & Sandesjö 2017, s. 199.

4 Hur trovärdighetsbedömningar går till

4.1 Allmänt om trovärdighetsbedömningen

Enligt en studie på 200 asylansökningar utförd av UNHCR gav MIV avslag på asylansökningar baserat på trovärdighetsbrister i 38 % av fallen.⁵⁰

Trovärdighetsbedömningen får anses ha en avgörande roll för den asylsökande beviljas asyl eller inte. Hur bedömningen ska utföras diskuteras mycket både internationellt och nationellt. Medan det anses vara odiskutabelt att bedömningen ska göras i nästan alla asylärenden, är det betydligt mer oklart hur den ska gå till i praktiken. Det finns ingen svensk författning som reglerar hur bedömningen ska gå till eller de kriterier som ska vägas in. Vägledning hämtas istället från UNHCR:s handbok.⁵¹ MiÖD har tillämpat UNHCR:s handbok i ett antal vägledande fall och vidare utvecklat kriterierna som ska användas för att bestämma en asylsökandes trovärdighet. Nedan följer en redogörelse av kriterierna enligt UNHCR:s handbok samt praxis där MiÖD har använt sig av kriterierna.

⁵⁰ UNHCR & MIV, "Kvalité i svensk asylprövning" 2011, s. 131.

⁵¹ MIG 2007:12.

4.2 Trovärdighetskriterier i UNHCR:s handbok

I UNHCR:s handbok stadgas att utredaren av den asylsökandens rättsliga ställning ska göra en bevisvärdering och en trovärdighetsbedömning av den sökandens påståenden.⁵² När trovärdighetsbedömningen görs ska hänsyn tas till den sårbara situation den sökande befinner sig i vilket kan påverka både hur den sökande betar sig och vad för sorts uppgifter personen lämnar.⁵³

Kriterierna som går att utröna från dokumentet är följande; Uppgifterna ska vara förenliga med den allmänna framlagda redogörelse, uppgifterna ska vara sammanhängande och rimliga, uppgifterna ska vara relevanta och detaljerade, uppgifterna får inte strida mot allmänt kända fakta eller präglas av motstridighet.⁵⁴

Vidare stadgas att trovärdighetsbedömningarna kan bli mycket komplicerade på grund av att flyktingar ofta har svårt att få fram styrkande eller stödjande bevis för sina påståenden. Därför är det viktigt att inte låta faktorer som t ex. förmågan att komma ihåg alla datum eller mindre detaljer, mindre motsägelser, obetydlig vaghet eller felaktiga påståenden som inte är av betydande vikt för den avgörande frågan ensamt vara avgörande. De får dock beaktas i den sammantagna trovärdighetsbedömningen. Trovärdigheten anses vara fastställd om den asylsökande framför ett påstående som är sammanhängande med vad som i övrigt framkommit under utredningen och framstår som plausibelt.⁵⁵

⁵² UNHCR:s handbok, p. 195.

⁵³ UNHCR:s handbok, p. 190.

⁵⁴ UNHCR:s handbok, p. 197, 204, 205a.

⁵⁵ Interpreting Article 1 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, UNCHR, April 2010, p. 10.

4.3 Trovärdighetskriterier i svensk rättspraxis

I MIG 2012:17 ansökte en man om asyl på grund av rädsla för att hemlandets myndigheterna vid ett återvändande skulle utsätta honom för trakasserier eller förföljelse. Som grund för sin ansökan angav mannen bland annat att han varit delaktig i regimkritiska aktiviteter och blivit frihetsberövad vid ett flertal tillfällen. I domen understryker MiÖD inledningsvis att en asylsökandes berättelse ska godtas om den framstår som trovärdig och sannolik. I domskälen diskuterar domstolen ett antal faktorer som ansågs tala emot den sökandes trovärdighet. Först konstateras att den sökandes berättelse i sin helhet är vag och anmärkningsvärt detaljfattig. Den sökande hade inte lämnat tillräckligt detaljerad information angående omständigheter kring påstådda upprepade frihetsberövanden som personen varit föremål för. Domstolen pekade även på att den sökande både under utredningen och hos domstolarna i vissa avseenden ändrat sin berättelse samt lämnat motstridiga uppgifter. Efter en samlad avvägning av dessa omständigheter gjorde MiÖD bedömningen att den sökande inte har lyckats göra sin berättelse trovärdig. Även i MIG 2011:29 kritiserar MiÖD den asylsökande för att ha uppgett motstridiga uppgifter under utredningen.

I MIG 2011:6 ansökte en man och en kvinna om asyl på grund av hedersrelaterade hot i hemlandet, bland annat baserat på en påstådd beskjutning. MiÖD bedömde informationen angående beskjutningen som osammanhängande och motsägelsefull, och således inte trovärdig. Vidare uttalade domstolen att trovärdighetsbrister rörande enstaka händelser inte ska påverka den sökandes allmänna trovärdighet, om personen i övrigt lämnat uppgifter som framstår i all väsentlighet som trovärdiga och självupplevda. Trovärdighetbristen angående beskjutningen ansåg inte påverka den sökandes allmänna trovärdighet i dess helhet varpå bevislätnadsregeln kunde tillämpas. Domstolen utvecklar inte vidare vad det skulle innebära att en historia ter som självupplevd eller inte.

I MIG 2011:8 ansökte en kvinna om asyl på grund av att hon hade blivit förföljd i sitt hemland till följd av att hon hade haft sexuella relationer med en man hon inte var gift med. Hon påstod sig ha blivit knivhuggen vid ett tillfälle och trodde att förföljelsen skulle fortsätta om hon återvände. I bedömningen lade MiÖD vikt vid att kvinnans berättelse i all väsentlighet varit sammanhängande och oförändrad genom handläggningens gång, samt att hennes berättelse ansågs upplevas som självupplevd av domstolen. Diesen hävdar att indikationer på självupplevdhet är individualitet och känslökoppling. Direkthet, personliga kommentarer, beskrivningar av känslomässiga reaktioner och spontanitet är exempel på kriterier som talar för att en historia är självupplevd.⁵⁶

Kriterierna enligt MiÖDs praxis kan sammanfattas enligt följande: utsagan får inte strida mot allmänt kända fakta, utsagan ska vara sammanhängande och rimlig, uppgifter ska vara oförändrade i hela asylprocessen, utsagan ska inte vara vag eller detaljfattig samt upplevas som självupplevd.

⁵⁶ Diesen 2012, s. 250.

5 Traumatiska händelsers påverkan vid återberättelse av ett minne

5.1 Allmänt om minnets funktion

Studier från Röda Korset visar att nästan alla flyktingar har varit med om något traumatiskt i sina liv innan de ankommer till landet de söker asyl.⁵⁷ Att en asylsökande kommer till Sverige med traumatiska minnen torde alltså ses som en huvudregel snarare än en undantagssituation. Vidare visar forskning att känslor och minnet påverkar varandra.⁵⁸ För att utreda om trovärdighetsbedömningen ger en rättssäker utredning av personer som bär på traumatiska minnen är det därför av vikt att belysa vissa faktorer som kan påverkar en persons återberättelseförmåga. Dessa faktorer ska nedan redogöras för i kommande kapitel.

Människans minne brukar kategoriseras i tre olika faser: inkodning, lagring och återerinring. Inkodningen är den fas som sker i samma ögonblick en person upplever något. Lagringsfasen innefattar tidsperioden från det att händelsen inträffade till dess att man återberättar minnet. Återerinring sker när personen återberättar händelsen. Under varje fas finns det olika faktorer som kan påverka återberättelsens grad av tillförlitlighet och fullständighet. Fokus i kommande redogörelse kommer att ligga på inkodningsfasen och återerinringsfasen, eftersom dessa faser påverkas mycket vid en emotionellt laddad händelse samtidigt som de har stor inverkan på utkomsten av en persons utsaga.⁵⁹

⁵⁷ Röda korset, *Nyanlända och asylsökande i Sverige* 2016, s. 12.

⁵⁸ UNHCR, *Beyond Proof*, 2013 s. 60.

⁵⁹ Granhag 2008, s. 30.

5.2 Faktorer som kan påverka återberättningsförmågan

En faktor som påverkar hur väl inkodning och lagring av en händelse sker är om personen i samband med upplevelsen känner starkt laddade känslor.⁶⁰ Forskningen är tvetydig angående på vilket sätt minnet påverkas av den starka emotionella upplevelsen, olika studier tyder både på att en person kan minnas bättre eller sämre. Det motsägelsefulla forskningsläget är vad Christenson refererar till som ”en empirisk paradox”. Forskningsresultatet förklaras av både av honom och av Granhag⁶¹, med hjälp av uppdelningen av perifer och central kunskap. Människor som upplever starkt känslomässiga situationer fokuserar på vad de uppfattar som de centrala delarna av ett händelseförlopp och andra delar sorteras som perifera.⁶² Perifera delar av ett händelseförlopp bortprioriteras och blir sämre ihågkomna, och det centrala händelseförloppet där fokus ligger tenderar att bli ihågkommit bättre.⁶³ Forskning visar att diskrepanser i återberättelse av ett minne oftare uppkommer vid återberättelse av perifera än centrala detaljer.⁶⁴

Ytterligare två aspekter är viktiga vid bedömningen av perifera och centrala delar av ett händelseförlopp. För det första finns det inget säkert sätt att dela upp ett händelseförlopp i centrala eller perifera delar. Uppdelningen är alltid subjektiv, flera personer kan ha sitt centrala fokus på olika saker i samma situation. För det andra kan en persons fokus skifta fort, varpå det blir omöjligt att veta var det centrala fokuset låg vid en specifik tidpunkt.⁶⁵

⁶⁰ Granhag 2008, s. 30.

⁶¹ Granhag 2008, s. 41.

⁶² UNHCR, *Beyond Proof* 2013, s. 63.

⁶³ Christenson 2002, s. 91.

⁶⁴ UNHCR, *Beyond Proof* 2013, s. 63.

⁶⁵ Granhag 2008, s. 41.

Om det är tal om flera upprepade trauman visar forskning på att dessa riskerar att ge generaliserade minnen av händelserna efter en tids övergrepp. Minnen från upprepade trauman kan bli generaliserande om händelsen sker tillräckligt ofta för att bli någon typ av vardag för den utsatte, vilket leder till att det blir svårt för personen att plocka fram detaljkunskap och separera händelserna åt. Traumatiska händelser som sker under närmast rutinmässiga förhållanden kan övergå till att smälta samman i minnet hos den traumatiserade, men efter hur lång tid denna sammanblandningen sker beror på individen, psyket, miljön och tidigare erfarenheter.⁶⁶

5.3 Minnesstörningar i form av minnesförlust

Det episodiska långtidsminnet, minnet för personliga händelser kopplade till tid och rum, kan drabbas av olika typer av minnesstörningar som påverkar hur väl ett minne kan återberättas.⁶⁷ En typ av minnesstörning som studier visar att personer som har varit med om traumatiska händelser drabbas av är minnesförluster.⁶⁸ En traumatisk händelse kan leda till att personen drabbas av minnesstörningen antingen direkt när händelsen inträffar eller senare vid återberättelse. Om minnesstörningen sker under händelsens skede kan detta påverka inkodningen av minnet i hjärnan och leda till minnesförlust av delar eller hela händelsen. En inkorrekt inkodningsprocess av händelsen leder till att erinran blir omöjlig.⁶⁹

Christenson skriver i sin bok att ursprunget till dessa reaktioner är ytterst traumatiska upplevelse och använder exempel på minnen från barndomen, krig eller katastrofer som sådana upplevelser. Det som sker är att den utsatte personen blockerar både händelsen i sig och detaljinformation kring den, men

⁶⁶ Diesen 2012, s. 257.

⁶⁷ Christenson 2002, s. 214.

⁶⁸ Christenson 2002, s. 215.

⁶⁹ UNHCR, *Beyond Proof* 2013, s. 62.

inte den känslomässiga upplevelsen av ångest eller obehag. På så sätt kan inte personen berätta om händelse som orsakade minnesförlusten.⁷⁰ Minnesförlust är oftast tillfällig och blockeringen hävs spontant när individen befinner sig i ett mer psykiskt stabilt tillstånd eller med hjälp av terapeutiska insatser. Återhämtningen sker gradvis och kan ta flera månader.⁷¹

5.4 Försvarsmekanismer

Det är vanligt att personer som utsätts för traumatiska händelser upplever känslomässig avskärmning och en vilja att undvika att prata eller tänka på händelsen och på så sätt riskera att uppleva traumat igen. Känslomässig avskärmning kan manifesteras i form av ett likgiltigt eller avvikande uppträdande, t ex. att personen upplevs som helt oberörd, ler eller börjar skratta vid återberättelse av den traumatiska händelsen.⁷² Försvarsmekanismen kan utvecklas till den omfattning att personen försöker att undvika allt som kan associeras med traumat. Att prata om situationen och således bryta sitt beteende kan vara både svårt, stressande och potentiellt även negativt för bearbetandet av traumat. Ett undvikande beteende kan resultera i vaga uttalanden, vägran att svara på vissa frågor eller omedvetet undanhåller relevant information från sin utsaga.⁷³

⁷⁰ Christenson 2002, s. 215f.

⁷¹ Christenson 2002, s. 222.

⁷² UNHCR, *Beyond Proof* 2013, s. 63.

⁷³ UNHCR, *Beyond Proof* 2013, s. 62.

6 Analys och slutsats

6.1 Inledning

För att besvara frågeställningen om trovärdighetsbedömningen ger en rättssäker utredning av personer som bär på traumatiska minnen följer i detta kapitel en komparativ analys mellan trovärdighetskriterierna och minnesforskningen. Diskrepansen mellan kriterierna och forskningen utgör sedan grunden för den avslutande rättssäkerhetsanalysen.

Att lagstiftaren anser att den asylsökande är i en speciellt utsatt position jämfört med andra förvaltningsrättsliga mål resulterar bland annat i den utredningsskyldighet myndigheten/domstolen har, det låga beviskravet och bevislätnadsregeln. Regleringarna tolkas som en vilja att underlätta för den asylsökande. Den speciellt utsatta positionen en asylsökande har leder till svårigheter att anskaffa bevis för att bevisa sina åberopade skyddsskäl sannolika. Utsagan utgör i många fall hela eller delar av bevisningen, och i de fall bevislätnadsregeln kan den även ensamt ligga till grund för beviljad asyl. För att bevislätnadsregeln ska tillämpas krävs att personen bedöms vara trovärdig. Utsagan och trovärdigheten spelar således en central och avgörande roll i många asylrättsliga mål. Eftersom resultatet av trovärdighetsbedömningen kan avgöra asylansökan ställer detta höga krav på att de genomförs på ett sätt som stämmer överens med de allmänna principer som reglerar myndighetsutövning i samhället.

Nedan följer en diskussion angående de kriterier som används vid trovärdighetsbedömningar och hur dessa korresponderar med den minnesforskning som presenterats.

6.2 Komparativ analys mellan kriterierna och minnesforskningen

Kriteriet självupplevd väcker funderingar på hur en berättelse tolkas som självupplevd. Begreppet utvecklas inte av domstolen i MIG 2007:12, men det senare rättsfallet MIG 2011:8 uttalas att MiÖD upplevde kvinnans berättelse som självupplevd. Det som ”upplevdes” borde rimligtvis vara kvinnans framförande av sin utsaga. Att reagera med en avvikande känslomässig reaktion vid återberättelse av ett minne kan vara ett exempel på en reaktion som riskerar att göra att ett framförande av utsaga inte upplevs som självupplevd. Kulturella och sociala föreställningar om hur människor förväntas bete sig när de återberättar traumatiska händelser påverkar om en bedömare anser att kriteriet uppfylls eller inte. Enligt minnesforskning är det vanligt att personer som utsätts för trauman reagerar i form av olika försvarsmekanismer. De kan t ex. resultera i att avskärmning, likgiltighet, leenden och skratt kan uppkomma som en reaktion vid återberättelse av ett traumatiskt minne. Utan erforderlig kompetens om försvarsmekanismernas påverkan kan den asylsökandens reaktion felaktigt tolkas som att det inte finns någon känslomässig koppling mellan individen och utsagan.

I MIG 2007:12 blev den asylsökande kritiserad för att hans utsaga inte innehåll tillräckligt med detaljkunskap. Vad MiÖD menar med detaljkunskap framgår inte av rättsfallet. Som redogjorts tidigare delas händelser upp i centrala och perifera delar, något som sker individuellt och unikt för varje människa.⁷⁴ Forskningen tyder på att perifera delar av ett traumatiskt minne bortprioriteras och blir sämre ihågkomna. Det refererar Christenson till som en ”empirisk paradox”, då forskning pekar både på att emotionellt laddade händelser kan erinras bättre och sämre än neutrala händelser. Minnesforskningen av uppdelningen av centrala och perifera delar i ett traumatiskt händelseförlopp tyder på två olika faktorer som riskerar att

⁷⁴ Se avsnitt 5.22

påverka trovärdighetsbedömningen. För det första sker uppdelningen individuellt vilket innebär att vad en person, exempelvis bedömare, anser vara en central del av ett händelseförlopp inte nödvändigtvis upplevs som centralt för den asylsökande. För det andra tyder forskningen på att de perifera delarna bortprioriteras av hjärnan vid inkodning. Dessa faktorer leder till att de perifera delarna av ett traumatiskt händelseförlopp blir omöjliga för den asylsökande att återberätta. Resultatet kan bli att den asylsökande inte kan återge antingen den typ av, eller tillräckligt med, detaljinformation som bedömare anser vara tillräckligt.

Hur detaljerat, klart och sammanhängande en utsaga presenteras av den asylsökande kan bero på om händelsen har blivit blockerad i minnet till följd av en minnesstörning. Minnesförluster av hela eller delar av händelser påverkar både den mängd detaljer personen kan berätta och påverka hur sammanhängande berättelsen tolkas. Även om psykiska minnesförluster till följd av traumatiska händelser inte är av permanent natur krävs det för återhämtning att personen först befinner sig i ett stabilt psykiskt tillstånd. Att vara hemlös på flykt torde inte ge upphov till ett sådant stabilt psykiskt tillstånd varpå minnesförlusten riskerar att vara kvar även när asylansökan lämnas in. Trovärdighetsbedömningen kan bli lidande till följd av att personens minne är blockerat, eftersom bedömningen kräver detaljkunskap och en sammanhängande berättelse; något som kan gå förlorat vid en minnesförlust.

Ytterligare ett kriterium som MiÖD anser tala mot den asylsökande i MIG 2007:12 är att han inte lämnade detaljer kring omständigheter kring de upprepade frihetsberövningarna som han påstått sig blivit utsatt för. Frihetsberövningar klassificeras in som potentiellt traumatiska händelse i en människas liv. Den sökande påstod sig ha blivit utsatt för upprepade frihetsberövningar av regimen och domstolen avfärdar påståendet som icke trovärdigt på den grund att den sökande inte kunnat lämna detaljer kring omständigheterna. Forskning tyder på att upprepade, traumatiska minnen har en tendens att blandas ihop och vara svåra att särskilja för den utsatte. En

indikation på en icke trovärdig berättelse är just vaghet och avsaknad på detaljer. När generaliseringen sker beror på individens psyke, tidigare erfarenheter osv. Dess subjektiva natur gör det omöjligt för en utomstående bedömare att avgöra om en asylsökande har varit med om tillräckligt regelbundna trauma för att generaliseringen och sammanblandningen av minnena ska ha skett. Resultatet blir att hur mycket detaljer som går att plocka fram ur en asylsökande är högst individuellt. Kriterierna torde i de fall en asylsökande varit med om upprepade trauman kunna leda till den felaktiga uppfattningen att personen inte är trovärdig på grund av den vaga och detaljlösa utsaga personen presenterar.

6.3 Analys av rättssäkerheten

Trovärdighetsbedömningen baseras på användandet av kriterier. Dessa kriterier får anses utgöra den förväntade normen för hur en trovärdig utsaga ska framställas. Minnesforskningen jag har presenterat syftar till att belysa att de kriterier som används baseras på en norm som inte porträtterar de flesta flyktingars verklighetskontext. Jämförelsenormen för att ta reda på om en person med traumatiska minnen ljuger eller inte bör vara vad man kan förvänta sig att en person med liknande minnen kan presentera.

Ur ovan gjorda komparativa analys mellan kriterierna och minnesforskning kan slutsatsen dras att indikationerna på en icke trovärdig historia (vag, detaljlös, känslomässig koppling etc.) är samma som den effekt ett trauma kan ha på ett minne. Kriterierna kan därför inte otvivelaktigt anses leda till slutsatsen att en person är trovärdig eller inte. Minnesforskningen tyder på att det finns anledningar till varför en asylsökande avviker från kriterierna som inte har med bristande trovärdighet att göra. Asylsökande kan avvika från kriterierna eftersom de avviker från normen för hur ett vanligt minne kan prestera i trovärdighetsbedömningar, och inte för att deras utsaga inte är trovärdig. Problemet är att rättstillämparen inte beaktar andra orsaker till varför en asylsökande inte når upp till trovärdighetskriterierna även om forskning pekar på att sådana orsaker finns. Eftersom att dessa orsaker inte

beaktas riskerar den traumatiserade asylsökanden att bli bedömd som icke trovärdig och således inte beviljas bevislätnadsregeln.

Det materiella kravet på rättssäkerhet innefattar den faktiska möjligheten i det enskilda fallet att nå ett rättvist resultat.⁷⁵ Vilket i detta fall innebär den faktiska möjligheten den asylsökande som varit med om traumatiska händelser har att nå upp till trovärdighetskriterierna. Forskning pekar på att det finns anledningar till varför en asylsökande med traumatiska minnen har svårare att nå upp till de kriterier som krävs för att en person ska bedömas som trovärdig. Diskrepansen mellan kriterierna och forskningen kan leda till att det som bedöms i en trovärdighetsbedömning är hur väl ett minne återerinnas, och inte personens skyddsgrunder.

Kriterierna riskerar att strida mot rättssäkerheten då traumatiserade personer kan bli negativt särbehandlade jämfört med icke traumatiserade i bedömningen. Det poängteras i flera ställen i doktrinen och i UNHCR:s handbok att utsagan ofta är den enda bevisningen en flykting kan presentera, och att det på grund av detta finns en bevislätnadsregel som ska underlätta. Kriteriet för att den asylsökande ska få åtnjuta regeln är dock att denne först bedöms som trovärdig. Att personer med traumatiska minnen har sämre förutsättningar att nå upp till de trovärdighetskriterierna innebär även att de får svårare att få tillgång till bevislätnadsregeln. Resultatet blir att det ställs högre krav på en person som inte når upp till trovärdighetskriterierna att beviljas asyl, eftersom de då måste bevisa sin flyktingstatus utan bevislätnadsregeln. Att bevisa sin flyktingstatus utan bevislätnadsregeln betyder att den asylsökande måste göra det sannolikt att hen känner en välgrundad fruktan grundat de åberopade skyddsskälerna med hjälp av bevisning. Det minskar den faktiska möjligheten för den asylsökande att beviljas asyl.

⁷⁵ Se avsnitt 1.4.

Det är rättsosäkert att det finns en grupp asylsökande som blir bedömda utifrån kriterier de har svårare att nå upp till än övriga. Tanken bakom användandet av kriterier för att bedöma trovärdighet torde vara att försöka förhindra att en fri, skönsmässig bedömning sker av den asylsökande och på så sätt få en mer rättssäker och konsekvent bedömning. Rättssäkerheten brister dock när kriterierna som används blir svårare för de asylsökande som har en traumatisk bakgrund att nå upp till jämfört med övriga. En traumatiserad person blir således inte bedömd på samma villkor som icke traumatiserade. Alla är inte lika inför lagen om förutsättningarna för att nå upp till kriterierna som tillämpas är sämre för personer med traumatiska minnen.

6.4 Slutsats

Syftet med asylprövningen är att utröna om det material som den asylsökande presenterar innehåller de skäl som krävs för att bevilja asyl. På det sätt trovärdighetsbedömningarna är utformade idag riskerar personer som bär på traumatiska minnen att bli negativt särbehandlade, och få en undermålig och orättvis asylutredning. Att använda kriterier som inte alla asylsökande har samma förutsättningar att nå upp till får konsekvensen att asylprövningen inte säkerhetsställer den nivå av rättssäkerhet, likabehandling, opartiskhet och saklighet som förväntas av det svenska rättsväsendet.

Vid jämförelse av kriterierna och minnesforskningen blir det tydligt att personer med bakomliggande trauman inte har samma sakliga förutsättningar att bedömas som trovärdiga och erkännas bevislätnadsregeln som övriga asylsökande. Den rättsosäkra effekten blir stor då tillämpningen av bevislätnadsregeln förutsätter att personen bedöms trovärdig. En icke trovärdig asylsökande måste därför uppnå högre krav för att beviljas asyl. Asylansökningar av traumatiserade flyktingar riskerar att avslås på grund av deras oförmåga att minnas och inte på grund av att de inte har ett

skyddsbehov. Trovärdighetsbedömningarna ger därför inte en rättssäker utredning av personer som bär på traumatiska minnen.

Käll- och litteraturlförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1996/97:25 Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv

Prop. 2012/13:45 En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess

Prop. 2013/14:248 Genomförandet av det omarbetade
skyddsgrundsdirektivet

Statens offentliga utredning

SOU 2006:6 Skyddsgrundsdirektivet och svensk rätt

Tryckta källor

American Psychiatric Association, DSM-V, upplaga 5, USA 2013.

Christianson, Sven-Åke, *Traumatiska minnen*, upplaga 3, Falun 2002.

Diesen, Christin (red), *Prövning av migrationsärenden: Bevis 8*, upplaga 2, Vällingby 2012.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång, fjärde häftet*, upplaga 7, Mölnlycke 2009.

Granhag, Pär Anders, *Vittnespsykologi*, upplaga 1:9, Malmö 2008.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, upplaga 1, Lund 2013.

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt, *Allmän förvaltningsrätt*, upplaga 26, Malmö 2014

Stern Thorburn, Rebecka & Wikström, Hanna, *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet – bedömning i asylärenden*, upplaga 1, Kina 2016

Wikrén, Gerhard & Sandesjö, Håkan, *Utlänningslagen med kommentarer*, upplaga 11, Polen 2017

Folkrättsliga konventioner och EU-rättsliga direktiv

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, antagen den 28 juli 1951, ändrad genom 1967 års New York-protokoll

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april 2004 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet, senare omarbetat i dir. 2011/95/EU (Skyddsgrundsdirektivet).

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från den 4 november 1950.

Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna konvention angående flyktingars rättsliga ställning.

Rådets direktiv 2005/85/EG av den 1 december 2005 om miniminormer för medlemsstaternas förfaranden för beviljande eller återkallande av flyktingstatus, senare omarbetat i dir. 2013/32/EU (Asylprocedursdirektivet).

Elektroniska källor

<https://sverigeforunhcr.se/vad-ar-unhcr/unhcr-bildas>, hämtat 2017-12-14

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Aktuell-statistik.html>, hämtat 2018-01-21

Peter Fitger, Monika Sörbom, Tobias Eriksson, Per Hall, Ragnar Palmkvist, Cecilia Renfors, kommentaren till 35 kap. 1 § Rättegångsbalken, (2017-12-05, Zeteo) hämtad 2018-01-03

UNHCR, *Beyond Proof: Credibility Assessment in EU Asylum Systems: Full Report*, May 2013, (<http://www.refworld.org/docid/519b1fb54.html>) hämtat 2018-01-02

UNHCR:s Handbok om förfarande och kriterier vid fastställande av flyktingars ställning enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning, September 1996, (<http://www.asylumlawdatabase.eu/sv/>) hämtat 2017-12-12

UNHCR, *Interpreting Article 1 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees*, April 2001, (<http://www.refworld.org/docid/3b20a3914.html>) hämtat 2018-01-05

Rapporter

Röda korset, *Nyanlända och asylsökande i Sverige: En studie av psykisk ohälsa, trauma och levnadsvillkor*. Röda Korsets Högskolas rapportserie 2016:1, Petter Tinghög (projektledare), Charlotta Arwidson, Erika Sigvardsson, Andreas Malm, Fredrik Saboonchi, 2016.

UNHCR och MIV, *"Kvalité i svensk asylprövning"*: en studie av MIV:s utredning av och beslut om internationellt skydd; slutrapport från projektet förhöjd kvalitet i svensk asylprövning, finansierat av Europeiska flyktingfonden av UNHCR i samverkan med MIV. Feijen, Liv & Frennmark, Emelia, Stockholm, September 2011.

Artiklar

Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, publicerad i SvJT 1990 s. 284 – 305, från <http://svjt.se/svjt/1990/284> hämtat 2018-01-15

Rättsfallsförteckning

Migrationsöverdomstolen

MIG 2006:1

MIG 2007:12

MIG 2007:33

MIG 2011:6

MIG 2011:8

MIG 2011:29

MIG 2014:21

Vägledande beslut från UN

UN 421-01